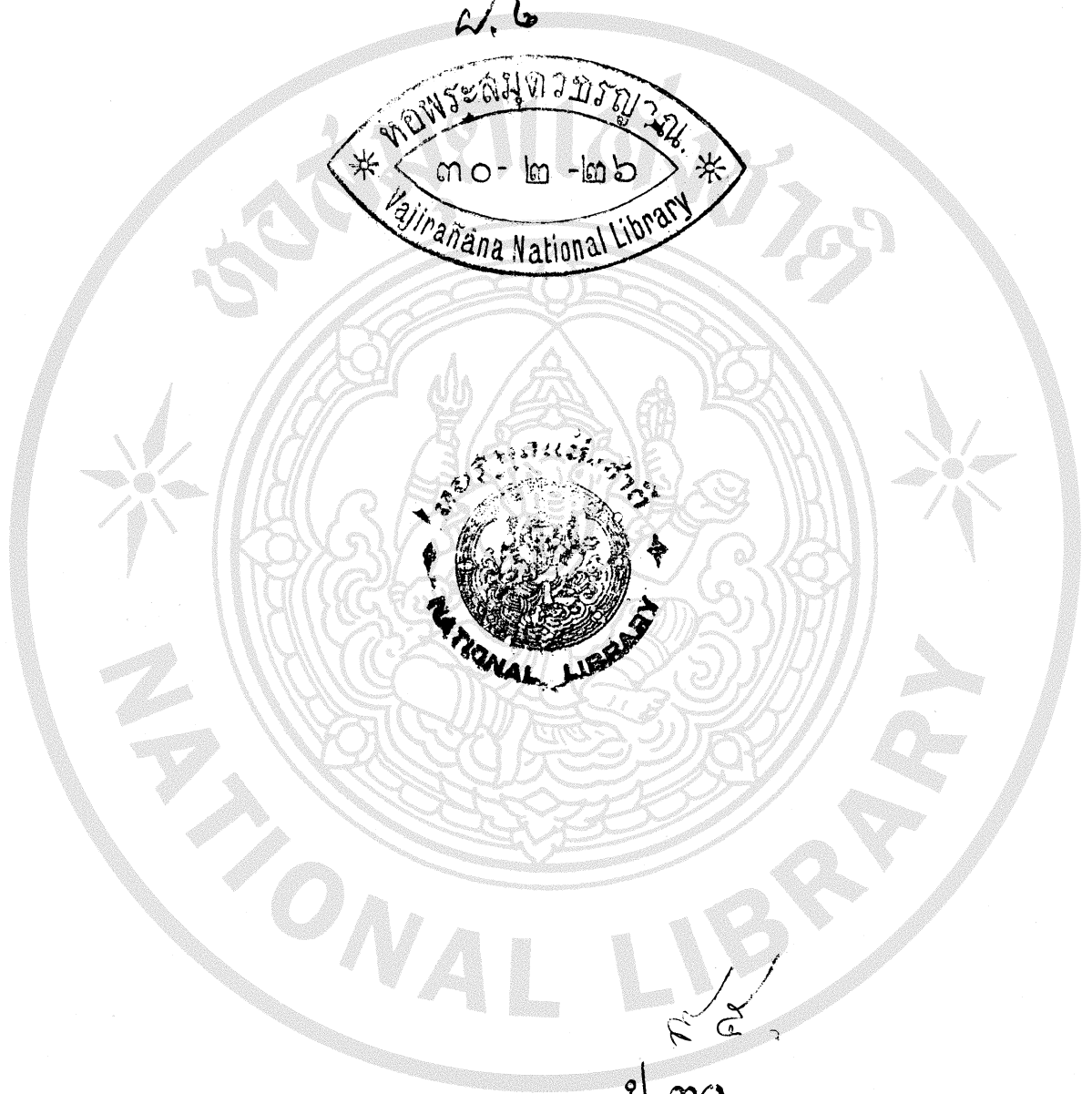




ผ.๖



ป.๓๑

ตำราปลูกฝีโค
ให้กั้นโรค ระบาดมีไม่ให้เกิดได้.

TREATISE
ON VACCINATION

COMPRISING
A NARRATIVE
OF THE
INTRODUCTION AND SUCCESSFUL
PROPAGATION OF VACCINA
IN SIAM. — 1840. & 1844.

BY D. B. BRADLEY M. D.

2nd. Edition 1000 Copies.

BANGKOK :

A. B. C. F. M. PRESS.

1845.

11.9

หอสมุดแห่งชาติ

ข้าพเจ้า หม่อมปรีทเล
ได้จัดแจง ทำหนังสือทำมาขึ้นไว้,
เมื่อจุลศักราช พ้นสองร้อย หก, ปีมะโรง อดิศก, เดือน แปดทุก
ยาศาตร์ ณะกรุ่ง ค่ำระยทุระยานี่.
ได้ตีพิมพ์ ๕๐๐ ฉบับ.
แลได้ จัดแจง เป็นคำพิสอง
เมื่อจุลศักราช พ้นสองร้อย หก ปีมะโรง อดิศก เดือน ยี่ ่างแรม
ได้ตีพิมพ์ ๑๐๐๐ ฉบับ.

NATIONAL LIBRARY

หนังสือนี้แต่งให้ผู้อ่านผู้ฟัง
ทั้งปวงแจ้งว่า, โรคหระพิดมีในเมืองไทน์ทำประการใด, จึง
จะคัดเสียให้ขาดได้, อย่าให้บังเกิดต่อไปเลย

หนึ่งในเมืองไทน์ถ้ามีเชื้อทวี มากขึ้นนัก, กำไรกับลา
หารไม่กลัวผู้ใด, เข้ามายู่ทั่วทั้งแผ่นดิน, มาล้อมรอบอยู่
ทุกบ้านทุกตำบล, กัดมนุษย์นั้นทุกคน, คือบิดา มารดา แลลูก
หลานญาติพี่น้องนั้น ตายมากหนักหนา, ปีละหลาย ๆ พัน, จะ
มีคนปรากฏฆ่าเชื้อเหล่านั้นเสียมากสักเท่าใด. ถ้ามีผู้ใด
ผู้หนึ่ง ประกอบไป ด้วยวิธีที่อาจจับเชื้อร้ายทั้งหลายนั้น, ฆ่าเสีย
ได้, ไม่ต้องเสียทรัพย์สักหนึ่ง, ไม่เจ็บไม่ปวดไม่ตาย,
ถ้าจับได้ดังนี้จริง, คนทั้งปวงจะ มาอ้อนวอนผู้นั้นให้ช่วย
จับเชื้อประหารเสีย, มากสักเท่าใด. เชื้อนั้นมีอยู่ประมาณ
ใด, มีอยู่ประมาณเหมือนที่ร้ายกาจ กระทำให้คนตายเสีย

มากกว่า มากนั้น. คนที่เป็นฝีดาษ, ให้เจ็บปวดตาย หนักกว่า
นักใน เมือง ไทนี้, จะมีใครอาจนับได้ว่าปีละเท่าไร. ที่ไม่ตาย
ด้วยฝีดาษนั้น ก็มี, แต่ให้เป็นโรคต่างๆ ด้วยฝีดาษนั้น
บ้าง, ที่ให้แขนเสีย ขาลีบ, ตาบอด, เป็นฝี ในอก ในท้องนั้น,
ก็ หนักกว่าใครอาจนับได้. ฝีดาษนั้นยังเกิดขึ้นทุกบ้าน ทุก
เรือน ทั้งลาว ทั้งมอญ ทั้งจีน ทั้งยวน ทั้งทวาย มีพวกไทเป็นต้น,
รอดบ้างตายบ้าง. แท้จริงคนชาวเมืองนี้ เป็นอันตายด้วย
โรคฝีดาษนั้น มากกว่า หนัก, ไม่มีใครอาจพิจารณาได้.

จึงมีคำพูดว่า, ไม่มีวิธีสิ่งใดที่จะ กันอัน ตายด้วยโรค
พระพิศมอย่างนี้บ้างแล้ว หลๆ. วิธีเช่นว่าวิธีที่มีอยู่, ที่มีฤทธิ์
เดช หนัก, ที่ไม่ต้องเสียทรัพย์, แล ไม่เจ็บ ไม่ปวด ไม่เป็น
อันตราย. ทั้งชายทั้งหญิง แลเด็กเล็กทั้งปวง, ก็ ขอให้โดย
ง่าย, เอาแต่ครั้งเดียว. ของสิ่งนั้นใช้ ได้จน ตลอดอายุสมัย.
วิธีอันนี้ พวกอังกฤษ, แลพวกอเมริกาเป็นหลายโกกิตน, ก็
ได้ทดลองวิธีอันนี้ ขึ้นมานานกว่าสี่สิบหกปี มาแล้ว. ทำนิยม
ประเทศอังกฤษ, แลทั่วประเทศยุโรป, แลประเทศอเมริกาไว้
แล้วที่นี้. เหตุทั้งนี้ โรคพระพิศมในประเทศเหล่านั้น, จึง ไม่
ใครจะมีเชื้อ, เหลืออยู่บ้างเล็กน้อย. ทว่าคนที่ไม่เอาวิธี
นี้ไว้, จึงเป็นโรคพระพิศมนั้น บ้าง.

ข้าพเจ้าพวก หมออเมริกาทั้งหลาย, ที่ได้มาอาศัยอยู่ใน

กรุงศรีอยุธยา, ใต้ใช้วิธีอย่างนี้ แต่ยังไม่ได้เข้ามากอยู่ใน
กรุงไททุกคนๆ, เว้นอยู่สองคน. ครั้นเข้ามากอยู่ในกรุงไทถึง
หน้าวัดคนออกฝึกดาบ, พวกหมอทั้งปวงทั้งชายทั้งหญิง, ก็
ไม่ได้เป็นฝึกดาบเลย. ถึงฝึกดาบบังเกิดขึ้นที่คนในครอบครัว
ของพวกหมอก็ดี, เชื้อเผ่าชนก็ได้ติดต่อกันไปได้. เหตุด้วย
ใต้ใช้วิธีที่ฝึกดาบเสียไม่มีเชื้อแล้ว. แต่หมอคนหนึ่ง
เข้ามากอยู่ในกรุงไทนี้ใต้ใช้วิธีนั้น, จึงเป็นฝึกดาบในเมือง
นี้แทบจะถึงชีวิตเป็นคนตาย. แต่หมอคนหนึ่ง, เมื่อยัง
เป็นเด็กอยู่ที่เมืองนอกนั้น, บิดาได้เอาฟันฝึกดาบมาปลูกให้,
คือตัวของข้าพเจ้าหมอนั่นเอง. บิดาข้าพเจ้าปลูกครั้งนั้นเพราะ
มีคนเดินทางมากคนหนึ่ง, ออกฝึกดาบมากกลางทาง, จึงหยุด
อาศัยอยู่พักที่ใกล้บ้านบิดาของข้าพเจ้า. คนในบ้านนั้นต่าง
คนต่างคิดกลัวกันไปเที่ยวหาพันธุ์ที่, ที่จะกินได้อย่างนี้, ก็
หาไม่ได้, จึงจำเป็นจำเอาบุปผาที่ฝึกดาบนั้นมาปลูก, ก็ขึ้น
งามดีเป็นปกติ.

หนึ่งประมาณสี่ปีแล้ว ข้าพเจ้าเอาวิธีฟันที่เคยใช้มาแต่
เมืองอเมริกา, พวกหมอเมืองนอกฝากมาถึงข้าพเจ้า, าก็จัด
แจงทำป้องกันพวกหมอกี่หลายคน, ที่จวนเจ้าพญาพระ
คลังทั้งลูกทั้งข้าประมาณห้าสิบคนหกสิบคน, ที่วังกรม
ขุนอิศเรศรังสรรค์นั้นก็หลายคน, ที่บ้านฝรั่งนั้นประมาณ

สู้สิบคน ห้าสิบคน. แลคนเหล่านั้นที่ไ้ใช้วิทย์ป้องกันเป็น
 แท้แล้ว, จนบัดนี้ก็ไม่มีใครเป็นฝ่ายเลย. แต่พันวิทย์ที่
 แต่เมืองนอกนั้นไ้ได้สามเดือนสี่เดือนเท่านั้นก็สิ้นมือลง.
 ข้าพเจ้าจึงฝากหนังสือไปถึงเมืองนอกหลายเมือง, ขอให้ฝาก
 พันวิทย์นั้นเข้ามา. เขาก็ฝากมาให้ข้าพเจ้าหลายครั้ง, แต่พัน
 วิทย์ที่ไ้เวลานั้นใช้หาไ้ไม่, เพราะมาทางไกลเสียไป, จึงทำ
 ไม่คิดเลย. ครั้นวันเดือนยี่ปีชานจัตวาศกบุตร หึงข้าพ
 เจ้าคนหนึ่ง. เป็นไ้พระพิศมัยได้ประมาณสิบเก้าวัน, ก็ถึงอะ
 นิจกรรม, เพราะไม่มีวิทย์อื่นนี้จะป้องกัน, บุตรหึงข้าพเจ้า
 จึงเสียไป. เหตุดังนี้ข้าพเจ้าทราบดีว่า, คนเป็นทุกข์ถึงบุตร
 ที่ยังไม่ไ้เป็นไ้พระพิศมัยนั้นมากนัก. ข้าพเจ้าจึงฝากหนังสือ
 ไปถึงหมอเมืองนอกอีก, ให้ขอพันวิทย์นั้นเข้ามาให้จงไ้.
 ครั้นไ้พันวิทย์กันฝ่ายมา แต่หลายเมือง. พันวิทย์นั้นไ้ใช้
 ไม่ไ้, เสียไปหมด. ต่อภายหลังข้าพเจ้าไ้พันวิทย์กันฝ่าย
 มา แต่เมืองอเมริกา, เมื่อเดือนแปดปีภุมมาส. ข้าพเจ้าก็
 เอาพันวิทย์ไ้ก็เป็นต้นก. ทุกวันวิทย์นั้นก็มีมากพอทุก
 คนในแผ่นดินไทที่จะมาขอเอาไปไ้. ข้าพเจ้ามีความเมตตา
 แก่ทหารทั้งปวง, ที่ยังไม่เป็นไ้พระพิศมัยนั้น, กลัวจะเป็น
 ไ้ขึ้นด้วยโรคพระพิศมัยร้ายกาจนัก. เหตุดังนี้ข้าพเจ้าจึง
 แต่งหนังสือนี้โปรดด้วยพันวิทย์ที่กันฝ่ายอันวิไลศรัสนั้น,

๗
ไว้คนที่บงการให้ ลั่น ความสงสัย, ให้หาวิธีที่ง่าย, ไม่
ต้องเสียทรัพย์ฟุ้ง เงินทองเลย.

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะ กล่าวโดยพิสดารตรง ๆ ว่าวิธีที่จะกินผี
ตามนั้น เป็นอย่างไร. อันวิธีนั้น, คือบุพไฟอย่างหนึ่ง, แต่เดิม
เกิดขึ้นที่นมแม่โค, จึงเอาบุพไฟที่นมแม่โคนั้น, มาปลูก
ที่คนที่ยังไม่เป็นผีตาย. เมื่อจะปลูกนั้นเอามีดสีกัดเข้าหนีด
หนึ่ง เอาบุพไฟใส่ที่โคนหนึ่งตามรอยมีดนั้น. เมื่อขณะ
จะ ปลูกนั้น, ก็รีบเทายุงกิดเท่านั้น, ได้สองวันสามวันก็
แดงขึ้น. ครั้นถึงแปดวัน, ก็เป็นเมดผีมีนั้นบุพไฟใสๆ
ครั้นถึง๑๑วัน๑๓วัน, ก็ยุบลงแห้งไปเอง. ไม่ต้องกินหูก
ยาแลบิตยาเลย. ปลูกคราวหนึ่งสับเก้าคนยี่สิบคน, ก็จะมี
ผีตัวอันบ้างเล็กน้อยสักคนหนึ่ง. ถึงกระนั้น, ก็ไม่ต้อง
กินยา, ไม่ต้องอดของแสลง. วิธีนี้และเป็นที่กินผีตายได้
มันคงนัก. ถ้าจะปลูกต่อไป, ก็ให้เอาบุพไฟที่ปลูกขึ้นแล้ว
แต่ใสๆอยู่, เอามาปลูกลงที่คนอื่น, ก็เป็นต่อไป, ใช้ได้
อีกหลายพันตัว, ไม่กลับกลายเป็นผีตาย, แลผีร้ายสิ่งใด
เลย. เรียกว่าพันธุ์โคอยู่อย่างนั้น.

~~~~~  
ที่นี้จะกล่าวด้วยวิธีบุพไฟนี้ ใดอย่างนี้คือใครรู้ กอนจึง  
ได้เอามาใช้เล่า

ว่าประมาณได้ห้าสิบปีแล้ว, หมออังกฤษผู้ใหญ่นคนหนึ่ง,  
ชื่อเซนเนอ, พิจารณาตบุงคนที่รู้นมโคทุกวันๆ นั้น, เห็น  
ไม่ออกผู้ตายเลยสักคนเดียว. จึงสืบตามคนเหล่านั้น, ก็  
ทราบว่า, คนพวกนั้นเป็นผู้ขึ้นแต่ที่มือ, ด้วยพิศม์ที่ผู้ขึ้น  
โคนั้นจึงเป็น. หมอเซนเนอนั้นจึงตรากตรองด้วยปัญญา, ว่า  
ผู้ขึ้นโคนั้นจะกันผู้ตายได้ตอกกระมัง. หมออังกฤษผู้นั้น  
จึงไปเอาบุฟไฟโคนั้น, มาปลูกเข้าที่คนเป็นหลายคน ก็  
เป็นเมตตั่งขึ้นเป็นหนองตกละกตหายดีแล้ว, ก็เอาบุฟไฟ  
ผู้ตายมาปลูกเข้าที่คนเป็นผู้โคขึ้นแล้ว, ผู้ตายนั้นก็ขึ้น,  
จึงได้รู้ว่า, วิถีนี้กันผู้ตายได้มั่นคง. แลหมอเซนเนอก็พิ  
เคราะห์สังเกตดูว่า, ผู้ขึ้นโคนั้นจะติดมาแต่โรคผู้ที่ยัง  
เกิดแต่ท้าวแม่นั้นก่อน, ด้วยเดิมแม่นั้นเป็นผู้ที่ท้าวเหนือก็บ  
รอบท้าวเป็นหนองเหนียว. มักกับโคนอนปนอยู่ด้วยกัน, เห็น  
ว่าหนองที่ท้าวมักติดเข้าที่แม่โคจึงเกิดผู้ขึ้น. อีกประการ  
หนึ่งคิดว่าผู้ขึ้นโคนั้นติดผู้ตายคน. เมื่อเกิดขึ้นที่โคแล้ว,  
ก็มีผู้ตายทั่วไป, กลับเป็นเพศผู้ที่ไม่พิศม์อีก. เมื่อเอา  
บุฟไฟที่โคมาปลูกเข้าที่คน, ก็มีผู้ตายขึ้นทั่วไป, ขึ้นแต่  
หัวหนึ่งสองหัวอาจกันผู้ตายได้. หมอเซนเนอพิจารณาเห็น  
เหตุสองประการนี้, คือผู้เกิดแต่แม่อย่างหนึ่ง, เกิดมาแต่ผู้  
คนอย่างหนึ่งเช่นว่ามานี้, ไม่เห็นเป็นแน่ว่าเกิดมาด้วยเหตุ

๘๘  
ปรกรไท. แต่ใน ๗ ปี ๘ ปีนี้ หมออังกฤษหมออเมริกาที่  
รู้เป็นแน่ว่าผีที่ นมโค่นั้น, เอาไปปลุกคนที่  
เพราะโคเกิดผีตาย, จึงเป็นผีเช่นนั้น. หมอรู้ดังนี้เพราะเอา  
บุฟไฟผีตายที่คน, ไปปลุกที่ โค, ก็เป็นผีหัวเตี๋ยเช่น หมอ  
เซนเนอเหนที่นมโคแต่แรกนั้นเป็นเหมือนกัน. แลหมออัง  
กฤษ หมออเมริกา, เอาผีซึ่งปลุกที่ โค นั้นไปปลุกที่คน, ก็เป็น  
ผีหัวหนึ่งสองหัวกันผีตาย ได้มั่นคงเหมือน หมอเซนเนอได้  
ใช้ในที่เดิมนี้. แต่ที่เอาบุฟไฟผีตายที่คน, ไปปลุกที่ โค  
นั้น, คิดยากยิ่งนัก, ปลุกยี่สิบตัวสามสิบตัวจะเป็นคักกัว  
หนึ่ง.

ที่นี้ จะว่าคว้ยปลุกผีเป็นประณในเมืองไท.

เดิม ข้าพเจ้าเข้า มาอยู่ ณ กรุงเทพมหานครนี้, ข้าพเจ้ากับ  
หมอเมืองนอกทั้งปวง, ก็ยังมีได้ทราบว่, บุฟไฟโค่นั้นปลุก  
ขึ้นด้วยบุฟไฟผีตายได้. จึงต้องแสวงหาพันธ์บุฟไฟโค่ที่  
บังเกิดขึ้นเองนั้น ข้าพเจ้าประมาณสี่สิบหกปีแล้ว, ตั้งแต่เดิม  
หมอเซนเนอพึงเห็นว่าผีโค่นั้นผีตายได้. แลเมื่อแรก  
ข้าพเจ้าเข้า มาอาศัยอยู่ ณ เมืองนี้, ก็ได้เอาพันธ์บุฟไฟโค่  
นั้นเข้ามาแต่แรก, แลปลุกที่คนในประเทษนี้ก็ได้เป็นไม่.  
แล้วข้าพเจ้าจึงพากันลือไปถึงเมืองนอก, จึงได้บุฟไฟ  
โค่มาแต่ ณ เมืองอเมริกาบ้าง, เมืองอังกฤษบ้าง, แล้วข้าพ

เจ้าไต้เอาไปปลูกที่คนเป็นหลายครั้งหลายหนก็หาขึ้นไม่.  
ครั้นอยู่มาณะปีจอถ้าเรณูติด, ก็บังเกิดความไช้พระพิศม์ผี  
ตาสชุกชุมนักกริมนั้นเจ้าพ่อพวกหมอลออเมริกา, ๆ จึงคิดกลัว  
ว่าโรคพระพิศม์จะติดเป็นอันตายแก่บุตรเจ้าพ่อ, ๆ จึง  
แสวงหาบุปไฟผีโศจะเอามาทำพันธุ์ปลูก, ก็หาไม่ได้. จึง  
ปลุกผีพร้อมใจกันเห็นว่า, ถ้าใช้พระพิศม์ผีตาสชุกนี้ออกเอง  
ตามอำนาจแล้ว, ก็มีการขายกำมีพิศม์เป็นอันตายนี้จะได้  
มาก. ถ้าเอาบุปไฟผีตาสชุกมาปลูก, ก็เห็นจะไม่สู้มีพิศม์  
เป็นอันตาย. อาศัยเหตุด้วยว่า, เมื่อขณะจะปลูกผีแล้วนั้น, ก็  
มีกำหนดไว้ว่าแปดวันเก้าวันผีตาสชุกจะขึ้น, จึงวิ่งไปหอดของ  
แสดงทั้งปวง. ครั้นทวนคำพแปดวันเก้าวันแล้ว, จะได้รับ  
ประทานยาทุเลาผีตาสชุก, ๆ นั้นถึงขึ้นก็จะงาม, พิศม์จะ  
น้อย. เจ้าพ่อหมอปรึกษากับหมออเมริกาทั้งปวงพิจารณาเห็น  
เหตุดังนี้, จึงเอาบุปไฟผีตาสชุกมาปลูกให้แก่บุตรหลานแต่  
ลูกจ้างหลายคน, ก็ขึ้นเป็นผีงามมิได้มีพิศม์เป็นอันตาย  
เลย. กริยาศรีรับที่อันนี้จึงทราบถึงสมเด็จพระบาทบรมนาถ  
บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว, จึงมีพระราชโองการ, มาณพระบัน  
ทูลสุระสี่หมื่น, ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมถึงว่า, ให้  
หมอหลวงทั้งหลายมาฝึกสอนเรียนเอาตำราปลูกผีตาสชุก, ที่หมอ  
มาแต่เมืองอเมริกา, แล้วให้ปลูกสมณชีพราหมณ์แลบุตรเจ้า



ราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย, แลราษฎรทั้งปวง, ผู้ที่เขาปลุกขึ้นขึ้นงาน  
ที่เป็นปรกติไม่สู้มีพิศมัยเป็นอันตราย. ครั้นถึงระตืออันผู้ตาย  
นั้นก็ออกมายืนพิศมัยบ้าง. แลซึ่งเขาพินผู้ตายนั้นมาปลุกก็มี  
ใช้พันบุโพไฟผู้ใดแล้ว, จึงมีพิศมัยเป็นอันตราย. ถ้าแล้ว  
เขาพินมาแต่บุโพไฟผู้ใดแล้ว, ก็ไม่มีพิศมัย, ไม่เป็นอัน  
ตรายเลย. เมื่อปลุกผู้ตายครั้งนั้น, พวกหมอทั้งปวงจำเป็นจำ  
ปลุกผู้ตายด้วยว่าบุโพไฟผู้ใดนั้นหาไม่ได้เลย. แต่อย่าให้  
ผู้ใดเขาใจว่าผู้ใดหมอทั้งปวงปลุกครั้งก่อนนั้น, จะเป็นเหมือน  
ผู้พันโคที่ข้าพเจ้าสรรเสริญในหนังสือนี้เลย. ผู้ตายกับผู้ใด,  
นี้ต่างกันนัก. ผู้ใดไม่มีพิศมัยเลย. ผู้ตายมักมีพิศมัยมาก.

จับเดิมแต่ผู้ใดมาข้าพเจ้าจึงฝากหนังสือไปถึงเมืองนอก,  
ขอพินผู้ใดแต่เขาให้จึงได้. หมอเมืองนอกได้ทราบ, ก็  
ได้ฝากพินผู้บุโพไฟผู้ใดมาแต่เมืองกวางตุ้งบ้าง, เมืองมณฑล  
บ้าง, เมืองสิงคโปร์บ้าง, เมืองปีนังบ้าง, เมืองอเมริกา  
บ้าง. ข้าพเจ้าก็รับเขาพินบุโพไฟผู้ใดนั้นไปปลุกหลายครั้ง  
หลายคน, ที่ไม่เป็นหนี้โดยมาก, ที่คิดเป็นหนี้บ้างก็มี, แต่  
ผู้ใดไม่แท้. ครั้นมาถึงเดี๋ยวนี้ผู้ใดแยกศกแลหมอที่เมือง  
ปัตตานี, ประเทษแคว้นแคว้นเมืองอเมริกาคนหนึ่ง, ชื่อว่ามิด,  
ทราบว่าข้าพเจ้านี้ประสงค์ด้วยบุโพไฟผู้ใดนัก, จึงเอาใจใส่  
แสวงหาบุโพไฟผู้ใดฝากมากับพวกหมออเมริกา, ที่เขาหา

โพธิ์ธรรมการ พระพุทธรูปเจ้าอยู่หัว, แต่ณเดอนยี่ปักนเอกรก  
 นั้น. ข้าพเจ้าได้แจ้งเหตุแก่เจ้าพญาพระคลัง. ๆ จึงให้ข้าพ  
 เจ้าเอาบุฟไฟโค่นนั้นปลุกให้แก่บุตรสี่ห้าคน, แลให้ปลุกแก่  
 พวกแขกมลายูประมาณหกสิบเสด. แลข้าพเจ้าได้ปลุกให้แก่  
 บุตรข้าพเจ้า, แลบุตรหมอโรบินสัน, แลบุตรพวกไททำไก่  
 ๆนั้นบ้าง. คนที่ได้ปลุกด้วยบุฟไฟโค่นที่ มาแต่เมืองอเมริ  
 กานั้น ประมาณเจดสิบห้าคน. เป็นจีนได้แต่ห้าคนเท่านั้น,  
 เพราะ บุฟไฟนั้นมา นานจนจะเสียแล้ว. ที่ปลุกจีนนั้น, คือพวก  
 แขกมลายูสี่คน, บุตรหมอโรบินสันคนหนึ่ง. แต่ พวกแขก  
 มลายูสี่คนนั้น, เป็นโรคคิด แลมแรง คชวาช, โรคหลายอย่าง,  
 ข้าพเจ้าจึงเรียกกล่าวว่า, บุฟไฟนั้น จะเอาเป็นพันต่อไปจะไม่  
 คี่. ข้าพเจ้าจึงได้เอาบุฟไฟนั้นไปปลุก สองตัวในพวกแขก  
 มลายูประมาณยี่สิบคน, ก็เป็นจีนทุกคน, แต่สี่คนนั้น ค  
 เหมือนจะไม่กันเสียได้, เพราะเจ้าของผู้นั้น, มีโรคอื่น  
 แทรกอยู่, ทำให้ผู้นั้นบุฟไฟโค่นนั้นเป็นบิตวิปริตไป. แต่บุตร  
 หมอโรบินสันนั้นไม่มีโรคสิ่งใด, ครั้นปลุกขึ้นข้าพเจ้าจึงเอา  
 พันบุฟไฟจากเดกนั้น, มาปลุกให้แก่ บุตรข้าพเจ้าแลเพื่อน  
 พวกของของ หมอเป็นผู้หญิงคนหนึ่ง, แลเดกไทคนหนึ่ง,  
 ก็เป็นสี่ทั้งสามคน. จึงได้เอาพันบุฟไฟนั้นปลุกให้แก่  
 พวกเดกในเจ้าพญาพระคลังสั่งให้ปลุกอีกสี่ห้าคน. ที่เจ้า

พ่างกฏให้มาปลูกห้าคน, แลจ้าวฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์,  
ให้ข้าพเจ้าปลูกพระหน่อองค์หนึ่ง. คนแต่บ้านที่ได้ปลูก  
คราวที่วานั้นขึ้นเป็นหลายคน, ที่ไม่ขึ้นประมาณสี่ห้าคน, ที่  
ขึ้นนั้นเป็นผีงามนัก. ข้าพเจ้าจึงได้เอาพันธุ์โพ้นั้นปลูก  
ต่อไป. ณเดือนสามปีนั้น, เจ้าพระยาพระคลังได้ให้ข้า  
พเจ้าปลูกแก่เขาก่ออีกสามคน, เป็นผีงามคู่ทั้งสามคน.  
ตั้งแต่นั้นมาข้าพเจ้าได้เอาพันธุ์โพ้นั้นปลูกเลี้ยงไว้, แปร  
วันปลูกครั้งหนึ่ง, ปลูกมาได้สิบห้าครั้ง.

ณเดือนสี่ปีนั้น หมอหลวงคนหนึ่งได้มาเรียนปลูก, แล  
ได้กาเอาคนหนึ่งปลูก, แลหมอนั้นมาข้าพเจ้าไปทูลวงพระองค์  
จ้าวจอม, บังคับให้ปลูกพระหน่ออีกสององค์, กับชาวห้า  
คน. ที่ปลูกนั้นขึ้นดีงามห้าคนทุกคน, ที่ไม่ขึ้นสองคน  
สามคน. ปลูกที่เขาก่อหลวงสุทธาคร ประมาณสิบสี่ห้าคน.  
ซึ่งหมอสุกเป็นชาวเจ้าพระยาพระคลัง, ก็ได้เรียนได้ปลูก  
ประมาณได้ห้าสิบหกสิบคน. หมอสุกเอาก็บอกหลวงคนหนึ่ง  
ว่า, คนที่ได้ปลูกแล้ว, ถึงจะอยู่กับกับคนที่เป็นผีตาย,  
คนนั้นก็หาเป็นผีตายไม่. ครั้นหลังเมื่อถึงเดือนห้าข้าง  
แรมข้าพเจ้าไปปลูกที่บ้านหลวงนายศักดิ์ห้าคน. ผีนั้นไม่  
ขึ้นเพราะพันธุ์โพ้นั้นเสียไป. จะเสียด้วยเหตุเข้าระตูอัน  
ฟ้าแลบนักหนา, ๗เหตุอื่นประการใดก็ไม่ทราบ. ตั้งแต่นั้น

มาพันบุฟไฟนั้นก็ขาดไป. ข้าพเจ้าคิดเลียบตายนึก, จึงได้  
ฝากหนังสือไปให้หมอเมืองอเมริกา, ให้ช่วยแนะนำเพราะดีฝาก  
บุฟไฟโค่นนั้นเข้ามาก. ให้ถึงข้าพเจ้าแต่ต้นระดูแล้งจนทุก  
ปีๆ, ข้าพเจ้าจะได้อยู่ประจักษ์กันเสียแก่คนประจักษ์จริง  
ทุกปีๆ, จะได้เป็นคนเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลายในม  
หาครุนี้โดยมาก. หนังสือที่ข้าพเจ้าฝากไปขอบุฟไฟโค่นเป็น  
ใจความว่าดังนี้

แต่บัดนี้พวกเพื่อนของข้าพเจ้าที่อยู่เมืองอเมริกา, เมือง  
บ่าเบเมืองกวางตุ้งเมืองมะการ, ให้ทราบเหตุดังนี้, ก็ฝาก  
บุฟไฟโค่นเข้ามาก. ข้าพเจ้าก็ปลุกของดู, ก็ไม่เป็น. คราว  
นั้นก็มีหมอที่เมืองอเมริกัน, เขียนหนังสือฝากมาถึงข้าพ  
เจ้า, เป็นใจความว่า, ถ้าแลหมอวัดเลจะต้องการบุฟไฟโค่น,  
ก็ไม่ต้องมาเอาถึงเมืองนอกดอก, ให้จัดแจงเอาในเมืองไท  
ก็จะได้, ควียพวกหมอหลายคนในเมืองอังกฤษเมืองอเมริกา,  
พิศเคราะห์ดู, พังรู้ว่าเอาพันธุ์พืชไปปลูกที่โค่น, ก็ได้พันธุ์  
โค่นที่เหมือนกันกับบุฟไฟโค่นที่เกิดขึ้นนั้น, เป็นพันธุ์พืช  
ต้นนี้ไม่เป็นอันตายเลย. ฝ่ายข้าพเจ้าได้ยินข่าวเป็นใจ  
ความว่าดังนี้, จึงเขียนเรื่องราวพันธุ์นี้ให้พระหวัเจ้า  
ท่านพระญา พระคลังกราบทูลพระกรุณาให้ทรงทราบ, จึงมี  
รับสั่งโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม, ให้ขุนโค่นช่วยปลูกโค่น

หลายตัวแก่ณเดือนปีชวด. ก็หาขึ้นไม่, ครั้นถึงปีชาน  
เดือนอ้ายก็เกิดฝัตาช มากชุมร้ายกาจนัก. ข้าพเจ้าจึงเอาพัน  
ฝัตาชไปปลูกที่โคอีกหลายตัวหลายครั้ง, ด้วยปรารถนาจะ  
ได้บุฟไฟโคมาเป็นพันกันฝัตาช, ก็ปลูกไม่ขึ้นเลยสักตัว  
เดียว. เมื่อหาพันบุฟไฟโคไม่ได้แล้ว, ก็จำเป็นต้องเอาพันฝัตาช,  
ไปปลูกที่บุตรหมอพวกข้าพเจ้า. จนเมื่อข้าพเจ้ายังปลูก  
บุตรพวกหมออยู่นั้น, บุตรหญิงของข้าพเจ้าคนหนึ่ง, ที่ข้าพ  
เจ้ายังไม่ทันปลูก, ก็ออกฝัตาชตามธรรมชาติ, ก็ถึงอนิจกรรม  
ตาย. เมื่อบุตรของข้าพเจ้าเสียไปแล้ว, ข้าพเจ้ามีจิตคิด  
ถึงบุฟไฟโคที่ขึ้นกว่าแต่ก่อนศักราชยิ่งเท่า, ด้วยเหตุหา  
มีบุฟไฟโคจะปลูกกันฝัตาชไม่, บุตรข้าพเจ้าจึงตาย. ข้าพเจ้า  
ก็มีใจกรรณสงสัยสารแก่การอื่น ๆ ทั้งปวงในเวลานั้น, ที่ยัง  
ไม่ได้ออกฝัตาชนั้น, ปรารถนาจะกันเสียด้วยพันบุฟไฟโค. จึง  
มีหนังสือหลายฉบับฝากไปถึงเมืองนอก, เกรงให้เอาบุฟไฟ  
โคฝากมาให้ข้าพเจ้าให้จงได้. ในหนังสือนั้นเป็นใจ  
ความว่า, พันบุฟไฟที่ฝากเข้ามาให้ข้าพเจ้าครั้งก่อนนั้น, เสีย  
ไปสิ้น, เพราะถูกลมแลอาบน้ำนั้น. ที่นี้จึงเอาเสกขพันฝั  
โคนั้นใส่ลงในขวดแก้วเล็กๆ, แล้วเอาครึ่งอุดปากขวด  
ให้มันคง, อย่าให้อายเร้แลลมนั้นเข้าได้. แล้วเอาไม้สน  
ทำรูปอกุชวดนั้น, แล้วจึงเอาขวดที่ใส่พันบุฟไฟนั้น, ใส่เข้า

ในไม้สนอีกชั้นหนึ่ง, จึงเอาครึ่งยกทับปากรูที่เอาขดใส่ลงนั้นไว้ให้แน่นดี. หมออเมริกา ก็จัดแจงทำตาม ข้าพเจ้าสั่ง, แล้วก็ฝากผ. ทั้งแต่ฝากบุฟไฟ มาตามทางนั้นถึงเก้าเดือน จึงมาถึงข้าพเจ้า. บุฟไฟพนักใหม่นี้ เขาฝากมากับเรือที่หันแควเข้า มาเมื่อเดือนแปดปีกลาสาร์ปีมโรงนั้น. ข้าพเจ้าจึงเอาเสกออกจากขดสามเสก, ยังเหลืออยู่มากไว้ตั้งเก่า. แล้วข้าพเจ้าจึงเอาไม้โคละลาเสกนั้น ออกมาเปียกๆ เหนียวๆ. แล้วข้าพเจ้าก็เอาปลุกเข้าที่เตกประมาณเจ็ดคนแปดคน, แล้วข้าพเจ้าคอยดูอยู่ถึงแปดวัน, เห็นไม่เปน, แห้งไปหมดแล้ว, ข้าพเจ้าจึงเอาไม้โคเลลาเสกที่ยังอยู่นั้นปลุกเข้าอีกครึ่งหนึ่ง. ก็เปนขึ้นแต่ บุกรจีนนั้นคนเดียว. ปลุกได้แปดวันสี่นั้นจำเวียงขึ้นก็มีบุฟไฟใส่ๆ, ข้าพเจ้าจึงบ่งเอาบุฟไฟนั้นไปปลุกที่ บุกร ข้าพเจ้าคนหนึ่ง, ปลุกที่ บุกร หมอพวกข้าพเจ้าคนหนึ่ง, กับทั้ง บุกร จีน บุกร ไท อีกหลายคน. ข้าพเจ้าคอยดูอีกแปดวัน, ก็เห็นขึ้นทุกคน. จึงไปบ่งเอาบุฟไฟนั้น ปลุกต่อๆ ไปเปนหลายร้อยคนจนถึงทุกวันนี้. ถ้าผู้ใดพลาดจะปลุกบ้าง, ก็ให้ปลุกตามพันบุฟไฟนี้ในควานนี้เถิด. ถ้าปลุกขึ้นแล้วเอาบุฟไฟออกจากคนที่ปลุกขึ้นนั้นไปปลุกคนอื่นต่อๆ ไปก็ได้เหมือนกัน

๑๖๖  
นี้ว่าทวยอาการผู้ใดเมื่อแรกปลูกนั้นให้เสีย

ตั้งแต่เอาบุฟไฟใส่โต้วหนึ่ง, ก็เคย  
วันที่สามเช้า, ก็แลเห็นแดงขึ้นที่ รอยมีด, เป็น  
โดยรอบเมตนั้น. ที่พองขึ้นมานั้นเล็กน้อย, แลดูไม่ใคร่จะ  
เห็น, ต้องดูด้วยแว่นจึงจะเห็นชัด. รอลงวันที่ห้าเช้า,  
เมตที่พองนั้นกอแลเห็นสนิท. ยอดไม้ที่ปลูกนั้นชักเป็นไล่  
เข้ารอบหนึ่ง. โดยรอบถ่านนั้นก็แดงสูงขึ้นกว่าเนื้อที่  
ปรกติหน่อยหนึ่ง. ใส่ฝัมนั้นก็ชักเป็นครีคล้ำๆเช้า, กว่าครี  
บุฟไฟที่ตั้งอยู่รอบนั้น. ในวันที่หก, ที่เรด, ที่แปดนั้น, นับ  
ตั้งแต่วันปลูก, ฝัมนั้นตั้งถ่านกว้างออกไปหน่อยหนึ่ง, แต่  
ยอดฝัมนั้นยังรอบอยู่ด้วยบุฟไฟยังไม่บริบูรณ์. ครั้นถึงสิบ  
วันสิบเอ็ดวัน, ฝัมนั้นก็จำเริญมียอดสูงขึ้น, เพราะบุฟไฟนั้น  
บริบูรณ์. ถ่านฝัมนั้นก็แดงกว้างออกไปหน่อยหนึ่ง. เนื้อที่  
แดงโดยรอบนั้น, ก็แดงขึ้นเพราะฝัมนั้นแก่ขึ้น. ในวันที่  
สิบ, ที่สิบเอ็ดนั้น, ลางคนก็ตัวร้อนบ้างเล็กน้อย, ลางคน  
ตัวก็ไม่ร้อนเลย. ลางคนให้เบที่รักแร้บ้าง, ลางที่ก็ไม่  
เบ. ลางที่เป็นเมตขึ้นแต่ที่ปลูก, ไม่เป็นที่อื่น, ลางที่ที่  
ปลูกก็ขึ้นที่พ้นจากเมตตรงปลูกนั้น, ก็ขึ้นหกเมตแปดเมต,  
อย่างนี้ก็มิอยู่บ้าง, แต่น้อยตัวดอกที่จะเป็นเช่นว่ามานี้.

ในวันที่สิบเอ็ด, ที่สิบสองนั้น, ก็ชักไล่แห่งลง, ก็กลับเป็น  
 เสกตเข้า. ครั้นถึงวันที่สิบสี่นั้น ก็ยุบลงเป็นเสกตทั่ว  
 ทั้ง คีตะ. เสกตนั้นก็แห่งคล้า, มีศรัทธากับเสกตผู้อื่นทั้ง  
 ปวง. ลางที่เสกตนั้นตกในสิบห้าวันบ้าง, สิบหกวันบ้าง,  
 สิบเจ็ดวันบ้าง. ลางที่ติดอยู่จนยี่สิบวันจึงตก. ผู้ในเมือง  
 นั้นตกเสกตเร็วกว่าเมืองนอก, เพราะร้อนมากกว่าที่เมืองนอก,  
 กับคนในเมืองไต่ไม้ไต่ไล่เลื้อย, เสกตจึงตกเร็ว. เมื่อเสกต  
 ตกหายดีแล้ว, ก็มิร่อยไม่เสมอกัน, สูงบ้าง ต่ำบ้าง. ที่ตรง  
 รอบแผ่นนั้นเนื้อก็ดำนๆ ไปน้อยหนึ่งไม่อ่อนเหมือนเนื้อที่ดี  
 นั้น. ให้แพทย์พึงพิจารณาตั้งแต่ถานขึ้น มาจนเมตจนชักไล่,  
 จนถึงเป็นเสกต, จนตกเสกตแล้ว, เหนร่อยผู้ดังกล่าวมา  
 อย่างนี้จึงจะกินได้. อการผู้จำเวียนขึ้นอย่างว่ามา  
 นี้มีโทษมาก. ลางที่อาการก็ผิดกันบ้างเล็กน้อย. หนึ่งที่  
 ปลุกขึ้นนั้นจำเวียนขึ้นเร็วในหกวันเจ็ดวัน, นับตั้งแต่วันที่  
 ปลุกขึ้นนั้น, บุปผาบริบูรณ์, ที่แดงรอบถานนั้นก็แข็งขึ้น  
 อย่างนี้ก็มี. หนึ่งเมื่อปลุกก็เฉยๆ อยู่จนห้าวัน หกวัน, จึง  
 แดงเป็นเมตขึ้นก็มี. บางที่เป็นเมตขึ้นพื้นแปลที่ปลุกนั้น  
 สองเมต สามเมตบ้างก็มี. แต่อาการที่เป็นขึ้นนอกจากที่  
 ปลุกนั้น, ในร่ายคนจะมีบางคนหนึ่งสองคน. ถ้าจะเอา  
 เป็นแท้วเป็นฝักได้แล้ว, ต่อปลุกลงได้ถึงสองวันสามวัน,



จึงเป็นเหตุขึ้นอาการอย่างที่ว่า มาซึ่งเอาเป็นสัโคแท้. ถ้า  
 ญีโตปลุกลงไต้หวันหนึ่ง, ก็เป็นขึ้นมาแล้วอย่าเออไว้อีกก่อน,  
 เอาเป็นแน่ไม่ได้. ให้แพทย์พิจารณาให้เสียก่อนจึงจะรู้  
 ชัด.

บุพโพเสียบด้วยเหตุประการใด.

อันนี้เป็นสัโคแท้ ก็จริงแต่กลับเสียไปได้, ด้วยเหตุ  
 ต่างๆ หลายประการ, ประการหนึ่งคือเอาบุพโพมาเก็บไว้ไม่  
 ให้ถูกลมถูกแดด, พันพันนั้นก็เสียไปประการหนึ่ง, คือเจ้า  
 ของผีเกาะเข้าที่ปลุกลงไว้นั้น, ให้ผลหลุดออกไป, แลเอาขา  
 อื่นใส่ลง, แลทาขมิ้น, แลสิ่งที่ปลุกนั้นก็เสียไปประการหนึ่ง,  
 ถ้าเอาพันนั้นเมื่อมีบุพโพแก่นัก, ก็เสียไปประการหนึ่ง, บาง  
 ที่ตกเป็นแผลอยู่ที่อกอันมากบ้างน้อยบ้าง, แลคั้นนั้นจึง  
 ชักหนีที่ปลุกนั้นให้เสียไป. ถ้าเป็นคชราชแลเป็นทิดเป็น  
 ชักลากอยู่ก่อนแล้วชักให้พันนั้นเสียไป. ถึงเป็นขึ้นลง  
 ที่กักกันผู้ตายได้, ลางที่กักไม่ได้. ต้องให้ปลุกเสียใหม่  
 ถึงเป็นขึ้นงามดีที่เดกมีไว้ก่อนแล้ว. จะเอาบุพโพนั้น.  
 ถ้าพันไปปลุกที่เดกอื่นก็ไม่ได้. เพราะพันนั้นไม่บริสุทธิ์. ประ  
 มาณได้หกปีเจ็ดปีมาแล้ว, ข้าพเจ้าเอาบุพโพโคที่มาจากเมือง  
 กวางตุ้ง. บุพโพนั้นหมอบที่เมืองนอกเอาด้วยช้อนบุพโพลง,  
 แล้วก็ใส่ขวดฝากมาถึงข้าพเจ้า. ข้าพเจ้าจึงตัดเอาด้วยที่

ชูปุฟิฟอย่นหนึ่ง, ไปปลุกคนที่วัง กรมขุนอิศเรศรังสรรค์,  
ก็เป็นผีชั้น. ข้าพเจ้าก็เอากุชชูปุฟิฟอย่นทำพันธุ์ต่อไปปลุก  
ให้พวกแขก, ก็เป็นผีทุกคน, แต่ข้าพเจ้าไวใจมิได้, ด้วย  
ปุฟิฟอย่นนั้นติดมากับด้าย. เมื่อข้าพเจ้าปลุกนั้น ดยยังเอา  
ด้ายใส่เอาใต้ผิวหนัง, จึงเป็นชั้นเรณุกินผิวโดย. ข้าพ  
เจ้ายังไม่ไวใจ, จึงเอापุฟิฟอย่นมาปลุกซ้ำอีกที่คนปลุก  
ด้วยปุฟิฟอย่นนั้น, ก็เป็นผีตายชั้นทุกคน. ข้าพเจ้าจึงรู้ว่า,  
กันผีตายหาได้ไม่, จึงสั่งคนทั้งปวงว่า, อย่าไวใจเลย, กัน  
ผีตายหาได้ไม่แล้ว. ถึงกระนั้นพวกแขกทั้งปวง, ก็ไวใจ  
ว่ากันได้. ครั้นถึงระตูผีตายเข้า, เทกดูจากนั้นก็ออกผี  
ตาย. คนทั้งปวงก็พากันประมาทหม่อมว่า, ผีโค่นกันผีตาย  
ไม่ได้, แล้วกลับถูกการที่ปลุกผีทั้งปวง, เพราะ ข้าพเจ้าบอก  
แล้วหาเชื่อไม่. ทุกวันนี้ คนทั้งปวงไม่เชื่อในการวิที่ปลุก  
ผีโค่นโดยมาก, เพราะ เหตุที่ปลุกครั้งก่อนนั้นผีหาดีไม่.  
คนทั้งปวงจึงเล่าพากันต่อๆ มาว่าปลุกแล้วกันผีตายไม่ได้,  
แล้วกลับเอาความเท็จมาโทษหม่อมว่า, เพราะ หม่อมปลุกกันผี  
ตายนั้น, จึงเป็น มากขึ้นออกนอกเดิมที่. ที่ ข้าพเจ้าจะทำคุณนั้น  
คนทั้งปวงหาเห็นไม่. กลับเป็นไปดังนี้, ก็เพราะ พันผีนั้น  
เป็นชั้นเพราะปุฟิฟอย่นในด้าย, อยู่นั้นภาให้เป็นชั้นจึงเสียไป.  
ชาวอันนั้นจึงเป็นโทษมาจนถึงทุกวันนี้. ให้แพทย์ทั้งปวง

พิจารณาให้เที่ยงแท้, จึงจะกันได้โดยแท้อย่ากลัวเลย.   
 หนึ่งข้าพเจ้าเอาบุฟไฟโคมาปลูกอีกหลายร้อยคน, ก็หาเป็นไม่.   
 ข้าพเจ้าจึงบอกกับเขาว่า, อย่าไว้ใจเลย, ฝนหาขึ้นไม่. เขา   
 ก็ไม่เชื่อ, ด้วยเขา เห็นเมล็ดนั้นงอกขึ้นเป็นเมตขังเล็ก   
 น้อย. เขาก็ว่าเป็นขึ้นแล้ว, เขาก็ไว้ใจ. ครั้นระคุมีตาช   
 ออก, ก็เป็นฝ้ายขึ้น. เขาก็กลับมาโทษหมอว่า, ปลูกแล้ว   
 ก็ไม่มีได้.

แต่คนที่ข้าพเจ้าปลูกในครั้งก่อนเป็นหลายครั้งนั้นก็หา   
 ขึ้นไม่, มาภายหลังออกฝ้ายก็ถึงแก่กรรมตายบ้าง, เช่นคน   
 ที่ไม่ได้ปลูกนั้นเหมือนกัน, พวกพ่อของคนเหล่านั้น, ก็   
 กลับมาโทษเอาข้าพเจ้าว่าเป็นอันตายนี้ก็เพราะพิศม์ที่หมอ   
 ปลูกแต่ก่อนนั้น. ถึงวันห้าสิบคนที่ข้าพเจ้าปลูกไม่เป็นนั้น,   
 ออกฝ้ายตายลงก็คนหนึ่ง, เขาก็เล่ามาโทษเอาว่า, ข้าพ   
 เจ้าปลูกให้เขา, จึงเป็นฝ้ายตาย. คนทั้งปวงก็โต้แย้ง, จึง   
 ไม่ใคร่จะไว้ใจให้ปลูกต่อไป. ขอให้ท่านทั้งปวงพิจารณา   
 เกิดว่า, ข้าพเจ้ามากระทำการดังนี้จะมีคุณหา, จะให้   
 มีโทษแก่คนทั้งปวง, ในเมืองนี้. ก็ที่หมอรักษาโรคอันใด   
 ะที่บังเกิดโรคแก่ทารก, แต่ยังไม่ได้ออกฝ้ายนั้น. ครั้นภาย   
 หลังทารกนั้นเป็นอันตายด้วยฝ้าย, ทำไมคนทั้งปวงไม่   
 โทษเอาหมอที่ให้กินยารักษาโรคแต่ก่อนนั้นว่า, พิศม์ยาของ

หมอนั้น, ยังกิติดอยู่ข้างเล่า, มาโทษเอาแต่ ขำพเจ้าผู้เดียว.

ให้แพทย์ทั้งปวงที่เอาพันบุปไฟโคที่คนนั้นข้าง, คนนี้  
ข้าง, จงพิจารณาให้แน่นอนแม่นยำ. ถ้าผู้ใดไม่ถนัดวันถูก  
ตลิ่งแล้ว, พันก็จะเสียไป, กันผู้ตาบอดไม่ได้, เพราะแพทย์  
ทั้งปวงไม่พิจารณาให้ละเอียด, ดูแค่ หยาบๆ.

ถ้าพันจะกล่าวซ้ำอาการ ผู้ที่กันผู้ตาบอดได้, แลผู้ที่ไม่  
ไม่ได้, ให้เห็นพร้อมกัน, จึงจะพิจารณาได้ง่าย.

ถ้าพันผู้ใดแก้แล้ว, ตั้งแต่ปลูกเข้าก็เฉยๆอยู่, จน  
ถึงวันที่สามจึงเห็นเป็นเมือกขึ้นมา. ถ้าเป็นฝีเท้าแล้วแต่  
ถอนปลูกได้วันหนึ่งสองวัน, ก็เป็นหนองขึ้นยอด. ถ้าเป็นฝี  
โคชันแก้แล้ว, ตั้งแต่เป็นถ่านแดงขึ้นที่ปลูกแต่วันที่สาม,  
ก็จำเริญขึ้นถึงวันที่เจ็ดที่แปด, จนถึงสิบเอ็ดวันทั้งวันปลูก,  
แล้วค่อยยุบลงทุกวันๆ. ถ้าเป็นฝีเท้าแล้วก็จำเริญขึ้นเร็ว  
ในสี่วันห้าวันก็ยุบลง. อันฝีโคชันนั้นถ้าจำเริญขึ้นได้ห้า  
วันหกวัน, ก็ชักได้เข้าให้กลมๆน้อยหนึ่ง, แต่ที่ถ่านโดย  
รอบนั้นก็ยังไม่บวม. ถ้าเป็นฝีเท้าแล้วก็ยุบแหลม, ที่  
ถ่านโดยรอบนั้นก็บวมเร็ว, ดูเหมือนแผลเคียนยอด, แล้ว  
เป็นหนองขึ้นในสองวันสามวัน, ก็ไม่ได้ชักได้. ถ้าเป็นฝี  
โคเท้าแล้ว, จำเริญขึ้นสี่วันห้าวัน, ก็เป็นน้ำใสๆขึ้นมา.  
ถ้าฝีเท้าก็เป็นหนองเหลืองๆขึ้น. ถ้าฝีโคเท้าแล้วขึ้นได้

ล้วนหัววันก็มี ศรี ราวๆ อ่อนๆ, ถ้าชาวมากนั้นก็เอาเป็นเหตุ  
 ยังไม่ได้. ถ้าเดิมนั้นรบนาก็เอาเป็นเหตุให้ไม่...  
 นั้นจำเริญขึ้นได้ลั้วหัววันแล้ว, ที่รบนานแยกมากทเื่อ  
 นั้นแข่งนักไปก็เอาเป็นเหตุไม่ได้. เหตุดังนี้จึงให้แพทย์  
 ทั้งปวงพิจารณาให้ละเอียด, จำไว้ให้แน่นอนตั้งกล่าวมานี้.  
 เมื่อแพทย์จะเอาบุโพไฟผู้หนึ่งผู้ใดทำพันต่อไป, ก็ดูให้  
 เรืออดก่อน, จึงเอาทำพันปลุกต่อไป, จึงจะกันผีตายได้โดย  
 แท้. ถ้าปลุกปลงแล้วที่เรือก่อนๆ ได้กำหนดที่ผู้ขึ้นแล้ว,  
 เขาภาเดกที่ปลุกนั้น มาถามว่าเป็นผีใดแท้หรือไม่เป็น, ก็  
 ให้แพทย์ทั้งปวงพิจารณา, ถ้าเป็นผีใดแท้ก็บอก  
 เขาว่าเป็นแท้, ถ้าสงสัยอยู่ก็บอกว่าสงสัยอยู่เหนือไม่แท้.  
 อย่าให้มีอันตายแก่ทหารนั้นได้, ทั้งอย่าให้คนทั้งหลายเขา  
 ตีเต็นพวกแพทย์ทั้งปวงได้. ให้เดมใจช่วยกันทั้งสองฝ่าย,  
 ควรจะปลุกใหม่ก็ให้แพทย์ปลุกเสียเถิด, กระทำให้เป็นคุณ  
 แก่เขาเป็นประโยชน์แก่ตน. สุดแท้แต่อย่าให้เขานิทา  
 ไปได้ไปถึงเรือกัษมณภกมา, จะทำให้เป็นคุณแก่ตน  
 ทั้งปวงที่ยังไม่ได้เป็นใช้ระพิศมีนั้นต่อไป.

จะเขตเอาบุโพไฟเวลาไรจึงจะดี.

ถ้าจะเอาพันปลุกต่อไปให้ ดีแล้ว, ก็ให้เขาตั้งแต่วัน  
 ที่รวันที่เจด, นับตั้งแต่เหนือเมื่อแรกขึ้นมาจึงจะเป็น

พันต์. เมื่อจะเอาพันต์นั้นให้เขาเซมหญ้าเม็ดที่แหลมค่อย ๆ แผลเขาไปตามลานสัตว์ที่ต่ำ ๆ, อย่าให้ถูกไส้พันต์, ให้แทงหลายแห่งให้บุฟไฟที่ไส ๆ ไหลออกมาแล้ว, จึงเอาชนนกเทศาให้บางให้แหลมแล้ว, เจ็บเขาแต่บุฟไฟที่ไส ๆ, อย่าให้โลหิตคึดปนออกมาได้. ครั้นได้บุฟไฟแล้ว, ก็วางไว้ให้แห้ง, แล้วจึงเก็บใส่ขวดชนิดเล็กให้ดี, อย่าให้ลมเข้าได้. จึงเอาไม้มาเจาะ, เขาให้เป็นรู ปล่อยให้ขวดลงใต้ในรูไม้นั้น, จึงเขาสาลืออุดรูไม้นั้นเสีย. แลกระทำดังนี้ด้วยจะจับต้องไปไหน ๆ ก็ดี, ไม่ให้อายมือถึงขวดถึงขวดที่ใส่บุฟไฟไว้นั้น. ถึงจะเอาไปถึงเมืองไกล ๆ ก็ได้, บุฟไฟนั้นไม่เสีย, ทำพันต์ใช้ได้เนน.

จะให้ปลุกอย่างไร.

ถ้าแพทย์ทั้งปวงจะปลุกผีด้วยบุฟไฟนั้น, ให้เอามือจับเขาที่ปลีแฉนให้หนึ่งนั้นตั้งดีแล้ว, จึงเอาปลายเม็ดพันต์ให้แหลมเหมือนใบเข้, สกิดเขาไปที่ใต้ผิวหนัง, ปล่อยให้โลหิตทวิบ ๆ ออกแล้ว, จึงเอาปลายชนนกที่คึดบุฟไฟอยู่แต่ก่อนที่ใส่ไว้ในขวดนั้น, เอาปลายแหลมที่บุฟไฟคึดอยู่นั้นเขนบลงไปในรอยมีก. ให้โลหิตทวิบขึ้นมาตามเขาบุฟไฟที่ชนนกแลจนไก่่นั้น, ให้ระคนกันเข้าปนอยู่ในแผลนั้นแล้ว, เขาชนนกนั้นเสียบหนึ่งทิ้งไว้ประมาณแปดวันที่สืบเนน. กระทำ

อย่างว่านี่ ศักดิ์สองแห่งสามแห่ง, เมื่อผู้ที่ปลุกจะไม่เป็นที่  
แผล แผลจะเป็นที่แผล ร่อง ๆ กันนั้น. เมื่อเอาบุปผไฟใส่เข้า  
แล้ว ชัก ขนออกจากแผล แล้ว, จึงเอายางมะขวิดทาผ้า  
ใหม่ ปิด แผลนั้นไว้. แล้วเอาผ้าขาวบาง ๆ ผูกตรง แผลนั้น  
ศักดิ์สองวัน ระวังอย่าให้น้ำถูกเข้าที่ปลุกนั้นได้สองวัน, ถ้าไม่  
ขึ้นที่ ปลุกเข้าใหม่ ตั้ง กล่าว ภาวนา.

ถ้าไม่มี หนอง สดก็ดั่ง จำเป็นจำปลุกด้วย หนอง แห่งตั้ง  
ว่า ภาวนา. ถ้ามี หนอง สดคือปลุกไว้แล้ว ก็ตั้งขึ้นมีบุปผไฟ  
อันบริบูรณ์, ก็ให้บังเอาบุปผไฟนั้น ด้วยเจมก็ได้อ, ปลายมีด  
ก็ได้อ, เอามาปลุกลงที่รอยมีด, แต่รอยโรคกับบุปผไฟนั้น,  
ทาบกันดีแล้ว, ก็เอายางมะขวิด ปิด แผลไว้เถิด. ปลุก  
ด้วยบุปผไฟ สดนี้ มีแต่ จะ ได้มากกว่า ไม่เป็นคิดเร็ว. เมื่อจะ  
ปลุกนั้น ค่อยเอาปลายมีด สักแต่ รอยโรค ออก ชับ ๆ, รอยโรค  
กับบุปผไฟที่ใส่ลงนั้น. ถ้าโรคไหน ออก มาก ไปแล้ว, ก็  
เอาบุปผไฟนั้น ออก มาเสียด้วย, จะ ไม่ติดอยู่ในผิวหนังจะ ไม่  
เป็นฝี, เหมือน ล้าง เล็บ ด้วย น้ำ ก็ เหมือน กัน.

ถ้าผู้ ปลุก มี พิศม์ บ้าง จะ ให้ รักษา อย่างไร.

แผล ผู้ที่ ปลุก ควาท หนึ่ง สิบ แก้ว คน ยี่สิบ คน, ก็จะมี ตัวอื่น  
บ้าง ศักดิ์คน หนึ่ง, แผล บางที่ ก็ อีก เติบ ให้ แจน บวม ให้ ปวด ไป.  
ถ้าเป็น ค้าง นี้ แล้ว, ก็ให้เอาเข้าต้ม เชื้อไฟ ให้ เบื่อ ๆ, แล้ว

พอกเข้ตรงแปลแลที่บวมนั้น, ให้ตุดหนองออกเสียให้ห้วย  
ปวด, เปลี่ยนพอกวัน ละ สามเวลา ก็หายปวด หายบวม. ถ้าตัว  
ร้อนหนัก, ก็ให้กินดีเกิ้ลือละลายด้วยน้ำเย็น, ให้ถ่ายพิษ  
ออกเสียให้หายตัวร้อน. ถ้าแตกให้กินหนัก สาม สลึง. ถ้า  
ผู้ใหญ่ให้กินตามทาดุหนักทาดุเบา, สุดแต่ถ่ายเสียให้ได้.  
ถ้าแผลมีที่ เขาเข้คัมพอกนั้น, เป็นหนองบ่อยไป, ก็ให้เอา  
จุลยวีระละลายน้ำแค้นๆ เข้ที่แผล, แล้วจึงเอาขมิ้นแดง  
หนักส่วนหนึ่ง, เข้มันมะพร้าวสองส่วพ, หุงให้เข้กันแล้ว,  
เอาทาผ้าขาวปิดไว้, แล้วให้ผลัดขมิ้นวัน ละสองหนก็จะหาย  
แล.

ผู้ใดกินผู้ตายทุกคนได้หา.

หนึ่งถ้ามีผู้มากถามด้วยความสงสัยว่า. ผู้ที่ปลุกก็เป็น  
คนก่อกัดเซตหนองแล้ว, จะกินผู้ตายได้ทุกคนจนตลอด  
อายุศม์หา, ๆว่ากันไม่ได้บ้าง. วิสัยเนาว่า, ถ้าเป็นผู้ใด  
แก้ตามสันถานถูกต้องที่กล่าวมาแล้วนั้น, ถ้าปลุกคราวหนึ่ง  
ในร้อยคน, จะกินไม่ได้สักคนหนึ่ง, เหมือนคนออกผู้ตาย  
แล้วกลับออกอีกก็มีบ้างแต่ร้อยนัก, ในสองร้อยคนจะเป็น  
สักคนหนึ่ง. ถ้าได้ปลุกผู้ใดเป็นแท้แล้วถึงมากว่า จะออก  
ผู้ตายต่อภายหลังก็มีพิศม์แต่ร้อยไม่เป็นอันตายเลย. ด้วย  
ผู้ใดนั้นมีอุประมาเหมือนผู้ผู้ตาย, ที่เป็นขึ้นที่หลังนั้นใช้,



มีอุปการะเหมือนไฟที่ติดขึ้น, ในที่อื่นเปี่ยมชุ่มอยู่ด้วยน้ำ, ไฟนั้นจะลุกลามไปที่ไหนได้.

จึงมีคำพูดว่า, ทำไฉนจึงจะได้รู้แน่แล้ว, ว่าผีโค่นี่จะป้องกันผีกายได้ตลอดอายุศม์ทุกๆ ไม่ตลอด. วิสัยเห็นว่า, จะกันไว้ตลอดอายุศม์ทุกๆ, ไม่ตลอดนั้น, ก็ยังเอาเป็นแน่หาได้ไม่, ด้วยผีโค่นี่ได้ทราบว่ามันผีกายได้แต่เพียงสี่สิบหกปีก็ล่วงไปแล้ว, ถึงกระนั้นก็เห็นว่ากันไว้ได้จนตลอดอายุศม์. หมอที่เมืองนอกนั้นมีอยู่สองจำพวก, จำพวกหนึ่งเห็นว่ากันไว้จนตลอดอายุศม์. แต่หมอจำพวกหนึ่งไม่ไวใจ, เมื่อถึงกลางอายุศม์แล้ว, ก็ปลูกใหม่อีกครั้งหนึ่ง. แต่ในใจของข้าพเจ้านี้เห็นว่า จะป้องกันไว้ได้จนตลอดอายุศม์, ด้วยข้าพเจ้าได้ลองปลูกดูที่ พวก ข้าพเจ้า, ที่ได้ปลูก มาแล้ว แต่เมืองนอกนั้นแต่เป็นดอกอยู่, ครั้นข้าพเจ้าอยู่ในกรุงเทพมหานครนี้, ถึงท่ากลางอายุศม์เข้า, ต่างคนต่างไม่ไวใจด้วยผีกายในกรุงนี้ชุนนัก, จึงให้ข้าพเจ้าเอาพันธุ์โค่นี่มาปลูกใหม่หลายคน, ก็หาเป็นอีกไม่. ครั้นถึงระดูผีกายออกชุกชุมตามพวกที่อยู่ในบ้านใกล้เคียงนั้น, บัณฑิตหมออเมริกันพวกข้าพเจ้า, ก็ไม่ได้เป็นผีกายอีก. เพราะคุณวิที่ผีโค่นี่ยังมีอภัยกันอยู่ได้ จึงไม่เป็น. ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า จะกันไว้ได้จนสิ้นอายุศม์.

ผีโศก ไม่ติดต่อกันเหมือนผีตาย.

อีกประการหนึ่ง, มีคำบอกว่า, ผีที่ปลุกเป็นชั้นที่เตก  
คนหนึ่งสองคนก็ดี, เตกที่ไม่ได้ปลุกผีที่อยู่ร่วมเรือนกัน  
นั้น, จะติดกันเหมือนพิศม์ผีตายห่า ไม่ติด. วิสัยที่ว่า, อัน  
กรรมตาผี โศกนี้มีแต่คุณ, ไม่มีพิศม์, ติดต่อกันไปไว้เช่น  
ผีตายห่ามิได้. ปลุกคนโศกก็เป็นแต่คนนั้น, ไม่ติดกันต่อ  
ไปเลย, เป็นอันขาดทีเดียว.

ทารกตลอดเจตวันก็ปลุกผีโศกได้ดี.

มีคำบอกว่า, จะปลุกผีโศกให้ทารกอ่อนๆ ที่นอนอยู่ใน  
ผ้าอ้อมนั้น จะได้หยาไม่ไห้. วิสัยว่า ปลุกได้สูก แล้วออก  
มาพ้นกรรมมารดาได้เจตวัน, แล้วก็ปลุกได้ทั้งชายทั้งหญิง.  
ยังเป็นเทกอ่อนๆ อยู่ยิ่งดีนัก, ถวายว่าทารกนั้น ปากจากบาท  
แผลแผลเป็นโรคอื่นๆ. ถึงเมื่อแรกปลุกนั้นก็ไม่ว่า, เมื่อ  
เป็นขึ้นก็ไม่มีพิศม์. ถ้าเตกที่รู้ความแล้วนั้นก็มีความกลัว  
หมอนั้น มาก, ก็พลอยให้คนทั้งปวงเห็นว่าเจบนิกจึงร้องไห้  
อ้ออิง. ประการหนึ่งปลุกเตกที่รู้ความแล้วนั้น ไม่ใคร่คิด,  
ด้วยเหตุที่ โสทิกตามแผลมีดที่สีกัดไว้ นั้น, ไส้ลออกมา  
เพราะเตกนั้นร้องไห้, จึงแบ่งให้โสทิกไสล, ปลุกจึงไม่ใคร่  
จะติดเหมือนทารกที่อ่อนๆ อยู่.

ข้าพเจ้าหมอปริตเล, ที่เขียนหนังสือบอกไว้ให้แจ้งในวิ

กันผู้ตายนี้, ด้วยปรารถนาจะให้คนที่ได้อ่านได้ฟังนั้นทราบว่า, มีคุณอันใหญ่หลวง, พึงได้เจ้ามาในกรุงเทพมหานครนี้, ด้วยเดชานุภาพแห่งพระเยซูเจ้า, ผู้เป็นเจ้าของมนุษย์ทั้งปวง, มีพระไทยประกอบไปด้วยความเมตตา กรุณา แก่มนุษย์ทั้งปวง. แต่บัดนี้ หมอพลกัณฑ์เจ้า, ที่ได้เจ้ามาพึงพระโพธิสัตว์อยู่ในกรุงเทพมหานครนี้, เป็นสืบแห่งพระองค์ทั้งนั้น, ได้ตั้งคำอธิษฐานให้พระองค์โปรดช่วยมนุษย์, จึงได้เอาพันธบัตรโคเจ้ามา. พระองค์ก็รับคำอ้อนวอนของข้าพเจ้า, แล้วก็โปรดเอามาให้, แล้วก็ช่วยข้าพเจ้าให้ปลุกเป็นได้. ทุกวันนี้คุณอันใหญ่หลวงนั้น แม้ข้าพเจ้าได้กล่าวไปแล้ว, กอบิดา มารดา แล เจ้าขุนมูลนายของทหารทั้งปวงนั้น. ขอเชิญท่านทั้งหลายมาปลุกเถิด, กันผู้ตายได้โดยแท้. อันราคาพันธบัตรนั้น มากกว่าจะผูกมัดในเมืองไทยทั้งปวงหมด. ถึงมากว่า จะเอาคุณพันธบัตรผูกมัดทั้งปวงหมด มาขึ้นตราขึงทั่วกัน, ก็เห็นว่าคุณผูกทั้งปวงนั้นจะแพงกว่าคุณพันธบัตรได้สักร้อยละ. ถ้าเอาพันธบัตรไปปลุกตามท่าเหมืองเมืองอเมริกาปลุกแล้ว, ก็เห็นว่าจะมีคุณแก่เมืองนี้ มากกว่าของที่มาในสำรา, แลกำปั่นทั้งหมด, ด้วยเหตุที่กันผู้ตายได้นี้โดยแท้, ให้ตัวโรคระบาดมีในเมืองนี้, เอาชีวิตไว้รอดไว้ได้เป็นหลายพันคนทุกปีๆ. แลให้ราษฎรทั้งปวงปราศจากอันตราย

ต่างๆ ที่เกิดจากโรค ระบาดนั้น หลายอย่าง, เหลือที่จะนับ  
จะ ประเมินได้. พันธุ์ ไคโน เป็น คุณแก่ เมืองอเมริกา เมือง  
อังกฤษ นั้น มากกว่า หลาย โกลา แหเรียนทุกปีๆ. ก็มี คุณแก่  
คนที่ อยู่ ในทวีปนี้ มาก เหมือนกันกับ เมืองอเมริกา เมืองอังกฤษ,  
ด้วย ได้เอา พัน มา ทดลอง ดู สอง ครั้ง แล้ว, ก็ เห็น ว่า พันนี้ ดี ตาม  
ได้ มัน คง เหมือนกัน. ใช่ว่า พันนี้ จะ ผิด กัน ทานี้ ได้.

ข้าพเจ้า รัย คน ใน ประเทศนี้, ปรารถนา จะ ทำ คุณแก่ คน ใน  
เมืองหลวง, จึง อยู่ ด้ ปลูก พันนี้ ด้ ตาม ที่ บ้าน บ้าง, แล้ว ไป ปลูก  
ที่อื่น บ้าง ลำบาก เห็น ด้ เห็น ย่น ัก. ดิ ด จะ อยู่ ด้ ทำ ไป กว่า จะ  
สุด สิ้น กำ ลัง แล สติ บัญ ของ ข้าพเจ้า. ๆ มี ใจ ปรารถนา จะ ให้  
หมอ หลวง หมอ ราช ให้ เชื่อ ใจ ลง, จะ ได้ ช่วย กัน ทำ ตาม วิ ที่ นี้  
ต่อไป. แล ปรารถนา จะ ให้ ราษฎร ทั้ง ปวง ทั้ง ความ สง ใส ที่ ว่า  
กัน ด้ ตาม ไม่ ได้ นั้น เลย, ให้ เร่ง เชื้อ ถิ่น นั้น คง ใน คุณ วิ ที่ นี้, อย่า  
ได้ นิ่ง นอน ใจ อยู่ เลย, ให้ เร่ง ภา ลก หลาน ภา ปลก เลย เรว ๆ  
จะ ได้ กัน ด้ ตาม. ผู้ใด อ่าน หนังสือ นี้ แล้ว ไม่ เชื่อ ก็ เหมือน  
คนที่ ไม่ รู้ จัก ทอง คำ, ข้าพเจ้า เอา ทอง คำ หลาย หาบ มา ให้ เป ล่า  
ๆ ก็ หา เอา ไม่, คน ทั้ง ปวง สำ คัญ ว่า เป็น ทอง แดง ทอง เหลือง  
ไป, จึง หาร ับ เอา ทอง คำ ที่ ข้าพเจ้า ให้ ไม่. แล เหมือน เอา พลอย  
เพชร หลาย ถึง มา ให้, ไม่ ได้ เอา มา เลย, เขา ก็ สำ คัญ ว่า  
เป็น ลูก บัด หุง จึง ไม่ เอา. ทุก วัน นี้ ข้าพเจ้า เอา ของ ดี วิ สด มา

ให้แก่คนทั้งหลายในเมืองไท, ถ้าเขาไปใช้ก็จะกำจัดเลี้ย  
ซึ่งโรคระพิษมิให้ขาดได้.

ท่านขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย, แลไพร่พลทั้งปวงจะเอาของวิ  
เศษนี้ หกๆ ไม่เอา. ถ้าเคยๆ อยู่ไม่เอาไปใช้แล้ว, ก็เหมือนกับ  
เอาคุณวิที่ที่เขาเอา มาให้นั้น, ไปทิ้งเสียที่กลางมหาสมุทรก็จะ  
เสียคุณเสียเปล่าๆ มาเถิด; มารับเสียยังแล้วในครั้งนี้. ขั  
พเจ้าจัดแรงไว้ดีแล้ว. ขัพเจ้าแลเคยมากเป็นลูกศิษย์ของ  
ขัพเจ้าจะปลูกที่บ้าน ขัพเจ้าบ้าง. จะปลูกที่อื่นๆ เป็นหลาย  
แห่งบ้าง, ไม่เอาวัตถุสิ่งใดเลย. แต่ที่ ขัพเจ้าทำคนเดียวสอง  
คนนี่ เป็นการใหญ่หนักเหลือสติกำลัง ขัพเจ้า, ที่ไหนจะสำ  
เร็จได้. ควรจะให้แพทย์ทั้งปวงช่วยกันกับ ขัพเจ้าด้วย,  
แลควรที่หมอไทจะเอาแพทย์บ้าง คลสอง สี่ถึง สาม สี่ถึง เป็น  
ค่าเหนื่อยนั้นบ้างจึงจะชอบ.

ถ้าแพทย์หมอไม่ช่วยกัน, ก็ขอให้บิดา มารดาช่วยกัน  
ปลูกเอาเองตามวิธีที่ ขัพเจ้าบอกไว้แล้วเถิด, ก็ปลูกได้. ถ้าไม่มี  
คิดเช่นว่ามานั้น, ก็ให้เอาเข็มที่แหลมที่คม, ค่อยๆ กรีด  
เอาแต่โลหิตไหลออกน้อหนึ่ง, แล้วก็เอาบุโพสดใส่  
เข้าที่แผลดังกล่าวมาแล้วแต่ก่อนนั้น. แล้วก็เอายางมะ  
ขวิดพม่าขาวบีบลงไว้ที่แผล, ถ้าไม่มี ยางมะขวิดเอากา  
วขาวบีบไว้ก็ได้. ซึ่งบีบไว้เช่นนี้จะกันลมไม่ให้ถูกพ

โพธิ์ไต้ไฉนนั้น, กลัวจะแห้งเสียไม่ทันทาบกับโลหิตทหารก  
นั้น. ถ้าหนองสดไม่มี, ก็ไปขอเอาเสกตี่ที่คนปลุกขึ้นแล้ว  
นั้นมา, เอาจำเพาะ กลางเสกตี่ที่หลายๆคือหนองที่แรกแห้ง  
นั้นเป็นศรีคล้ำเข้าจึงดี. ถ้าศรีเสกตี่นั้นขาวไปก็ไม่ดี. อย่า  
เอา เมื่อได้มาแล้ว, ก็เอาเสกตี่นั้นละลายน้ำฝนออกแล้ว  
เป็นยางเหนียวๆ, แล้วจึงเอาชนนากจุ่มเอาอบติดปลายแล้ว,  
ก็เอามาปลุกลงที่แผลตามกล่าวไว้ขึ้นเถิด. ถ้าทาบุฟไฟ  
สกลเสกตี่ทั้งนั้นไม่ได้แล้ว, ก็เชิญมาหาข้าพเจ้าหมอบ  
ปริศเลผู้เป็นเจ้าของตำราขึ้นเถิด. ข้าพเจ้าจะให้เปนนาน,  
ของเอาเกบไว้โดยมากจะให้เปล่าๆ, ไม่เอาวัตถุสิ่งใดเลย,  
ถ้าได้ปลุกแล้ว, ก็ให้ท่านทั้งปวงคอยเอาบุฟไฟที่ขึ้นครบ  
กำหนดวันนั้น, ให้บ่งเอาพันปลุกกันต่อไป, ครบแปด  
วันบ่งจากคนนั้น, ไปปลุกที่คนโน้นต่อไป, อย่าให้ขาดเสีย  
เปล่าได้. ถ้าเป็นแก้ววันสิบวันไปแล้วบุฟไฟนั้นมักเสียไป.  
จึงปลุกกันไปให้ทั่ววงบ้านนั้นเถิด, อย่าให้เสียเปล่าเลย.  
ของนี้เป็นคุณมากอย่าให้สูญพันเสีย. เหมือนเข้าปลุกนั้น,  
ต้องเกบพันไว้, จึงได้ทำนาทุกปีๆ. ถ้าไม่มีพันเข้า  
ปลุกแล้ว, เราทั้งหลายจะได้เท่าที่ไหนดินต่อไปเล่า. อันพัน  
นี้ถ้าทิ้งเสียแล้ว, จะได้ที่ไหนดินปลุกต่อไปเล่า. เป็นของ  
หาง่ายก็จริง, แต่เหมือนของคาหากวียาวพันผู้ถวายเป็น

ผีโคแท้, มาแต่เมืองอเมริกาทางไกลนัก, ถ้าพี่จริงกำลัง  
 มาอย่าให้คนทั้งปวงทิ้งเสีย, ให้ปลุกกันด้วยไฟเหมือนคน  
 เข้าปลุกที่ทำนาขึ้นเกิด.

ทำเนียมปลุกผีโคในเมืองอเมริกา.

ข้าวยทำเนียม เมืองอเมริกา เมืองอังกฤษนั้น ปลุกผีอยู่สาม  
 อย่าง. ที่พ่อแม่ ปลุกเองนั้นอย่างหนึ่ง, ให้หมอมาปลุก  
 อีกอย่างหนึ่ง, ถ้าเป็นขึ้นแล้วให้เงินหมอสาม สิบสี่อย่างหนึ่ง,  
 ที่ภักดูหลานไปปลุกที่ โรงใหญ่สำหรับเป็นที่ หมอปลุกให้  
 ตามกำหนดวันนั้นก็อย่างหนึ่ง. ข้าวยในเมืองไทยนั้น มีโรง  
 สำหรับหมอปลุกให้เปล่าๆ แต่บ้านคนยากคนจน, ก็พากัน  
 ไปปลุกที่ โรงนั้นเป็นธรรมดา. แต่ปลุกผีโคด้วยทำเนียม  
 ทั้งสามอย่างดังนี้ทุกปีๆ, แทบจะหมดทากรในประเทศนั้น,  
 ที่เหลืออยู่บ้างเล็กน้อย, ก็ออกผีตายเพราะไม่ได้ปลุกผีโค  
 กันเสีย. จึงมีผีตายเป็นชื้ออยู่บ้าง. แลผีตายในเมืองนั้น  
 ที่เหลืออยู่, เปรียบเหมือนเป็นผู้ตักเตือนคนทั้งปวงให้ปลุก  
 ผีโคกันเสียเกิด. ถ้าผีตายไม่มีแล้วคนทั้งหลายก็จะพากัน  
 ลืมเสียมิได้ คิดถึงคุณผีโคเสีย

ถ้าผีโคได้อ่านหนังสือนี้แล้ว, แต่ยังมี ความสงสัยอยู่  
 ก็ขอให้ไปสืบดู, ตามคนที่ปลุกแล้วแต่ปีก่อนเดือนปีตาม  
 ว่าไว้แล้วในหนังสือสองที่อ่านมานั้น, ว่าที่ หมอว่าเป็นผีโค

กันได้แล้วนั้น, จะเป็นผีตายบ้าง หกๆไม่เป็น. แล้วสืบดู  
คนที่ จ้าพเจ้าปลุกให้ควานนี้, ที่บ้านเจ้าพระอนุ พระคลัง, เจ้า  
พระอนุ พลเทพ, แลที่วัง กรมขุนอิศเรศรังสรรค์, วังกรมหมื่น  
วงษา, ที่ทุ่งกระหม่อม พระ, ที่บ้าน พญาวีเสวศักดิ์ สมอราย, แล  
พวกไทพวกจีนเขมร มอญมลายูเป็นอันมาก. ที่ปลุกขึ้นควาน  
นี้เป็นผี โศกแท่นนี้ประมาณห้าร้อยเศษ, ที่ปลุกไม่คิดนั้นประ  
มาณสี่ร้อยคนเศษ. ขอท่านไปสืบดูแก่ คนที่ จ้าพเจ้าว่า  
เป็นผีแท่นนี้เกิด. นอกจากนั้นยังไม่เป็นบ้าง, เป็นไม่แท้  
บ้าง, ยังเอาแน่ไม่ได้. ถ้าไปสืบดูตามคนปลุกแล้ว, แก่  
จ้าพเจ้าว่ายังสงสัยอยู่นั้น, จะเป็นผีตายขึ้นเมื่อภายหลังก็  
ได้, ท่านทั้งปวงก็อย่าได้ดูหมิ่นดูถูกในการที่ ปลุกผีกัน  
ผีตายนั้นเลย. เหตุเพราะไม่เป็นไม่ติดดอก, จึงออกผีตาย  
ได้. ถ้าไปสืบในคนที่ จ้าพเจ้าว่าเป็นผีแล้วนั้น, ไม่เป็นผี  
ตายแล้ว, ก็ขอให้ท่านทั้งหลายเอาใจใส่ช่วยกันปลุกผี โศก  
นี้ป้องกันต่อไปเถิด. ยกบุญของคุณผี โศกขึ้นให้มาก, จึง  
จะควร, เพราะเป็นผี โศกแท่นนี้ผีตายได้. ถ้าเป็นไม่แท้  
จึงกันไม่ได้. เชิญไปสืบดูให้ได้, อย่าสงสัยอยู่เปล่าๆ,  
จึงจะเห็นคุณ ที่ จ้าพเจ้าว่าไว้.

จ้าพเจ้าหมอ ปรี๊ดพิ้ง ได้ยิน ชาวว่า, หมอไทบางคนเล่า  
ให้ปรากฏทั้งปวงฟังว่า, ซึ่งหมอปรี๊ดเลขาปลุกผี โศกกันผี



ภายหลังนั้น, ผู้ที่ปลุกขึ้นงามก็จริงอยู่, แต่ ทว่าในประเพณีไท  
 นี้ ห่าเหมือนเมืองอังกฤษไม่, ด้วยใช้ผู้ทาสในเมืองไทนี้  
 พิศม์มาก, ทางที่ใดคดงให้เกือให้ ชักมือกำดินกำแปไป  
 ต่างๆ, เมื่อคนที่ปลุกผู้ใดตั้งคี่สระมีหนองบริบูรณ์แล้ว,  
 จะต้องกินยาขับพิศม์ดี แลส่งส่ง คี่สระด้วย แลคำที่หมอ  
 ไทบางพวกกล่าวตั้งว่ามานี้ไม่ชอบ. ถ้าจะว่าโดยจริงจัง  
 นั้น คนที่ปลุกผู้ใดกันผู้ทาสนั้น, ถ้าตั้งคี่สระขึ้นมาแล้ว,  
 ก็ไม่มีพิศม์เหมือนอย่าง ที่ หมอไทบางพวกกล่าวนั้น. ไม่  
 ต้องกินยาให้มากเกินไป. จะกินบ้างแต่เล็กน้อยก็พอ  
 ภายท้องเล็กน้อย. ไม่ต้องขับพิศม์ดี แลส่ง, ไม่ต้องทำกระ  
 ษานใส่เครื่องพลำปลาให้ ปี่ศาล แลท้าวเวศสุวัน, ผู้เป็น  
 นายปี่ศาล, เหมือนที่หมอไทบางพวกกระทำนั้นเลย. แต่บัน  
 ตาคคนที่ ปลุกผู้ใดกันผู้ทาสนั้น, ถ้าตั้งคี่สระขึ้นมาแล้ว,  
 ก็ไม่มีพิศม์เหมือนอย่าง หมอไทบางพวกกล่าวนั้น. จะว่าผู้  
 ใดที่ปลุกนั้นอย่าได้รบแก่ท้าวเวศสุวัน, แลปี่ศาลให้เป็นอย่าง  
 ไรก็ได้ แต่ใช้พระพิศม์ผู้ทาสที่เป็นตามธรรมเนียม จะกล่าว  
 ว่าเป็นเพราะ ปี่ศาลก็ ตามเกิด, ข้าพเจ้า หา เกียงไม่ซึ่งข้าพเจ้า  
 ดิถีมีหนังสือแจกให้ราษฎรทั้งปวงปลุกผู้ใดกันผู้ทาสนั้น, จะ  
 ให้ทำกระษานต้องส่ง คี่สระ, เหมือนถ้อยคำที่ หมอบางพวก  
 นั้นหาควร ไม่ ซึ่ง หมอที่ไทจะทำส่ง คี่สระ ตั้งกล่าว มานี้

เป็นคำมุสาวาทเหินแก่ อามิต, หาทำโดยเมตตากรุณา. ด้วย  
ว่าผู้ใดนั้น ไม่หาใครยกแก้ปัสสาชเลย. พิศมัยก็ไม่มี แต่  
จริงผู้ใดที่จับเจ้ามาขังคุกในเมืองนี้หาใครยกแก้พระเจ้า, ผู้  
ประกอบด้วยเมตตาแก่ มนุษย์ทั้งปวงเป็นอันมาก, จึงบันดาลคน  
ใจให้ห่มเอาผ้าผู้ใดกันผู้ตาช้มาทำให้ราษฎรทั้งหลาย มี  
โทษแลจันเป็นอัน. ถ้าจะส่ง ศีรษะผู้นั้น, ก็สมควรที่จะเคา  
รพย์แก่พระเจ้า. ถ้าเราเคาพญ์ปัสสาชแล้ว, ก็หาขอพระ  
ไทยพระเจ้าไม่. ถ้าผู้ใดมีเชื้อพ้องขึ้นกระทำก็จะเป็นอัน  
ตายต่างๆ

ซึ่งไท้ถือว่าส่ง ศีรษะผู้ตาช้เห็นเหตุผลประการใด ที่ทำ  
ดังนี้ จะมีบุญเสียเปล่าหาก. ที่ประเทศอังกฤษแลชาวอเมริกัน  
ก็ไม่ได้เลย. ถึงไม่นับถือก็จำไว้ดีกว่าลูกไท้ในเมือง  
นี้. อนึ่งบุตร หอมทั้งปวงที่เจ้ามาพึ่งโพธิสมภารอยู่ใน  
พระนครนี้ที่ปลุกผู้ใดก็มีบ้าง, ที่เป็นผู้ตาช้โดยธรรมดาก็  
มีบ้าง, แต่บุตร พวกหอมทั้งปวงนั้นหาได้ส่ง ศีรษะผู้ตาช้ไม่,  
ก็จำไว้เป็นปรกติอยู่หาเป็นอันตายไม่. ก็ที่หอมไท้ว่า  
นั้น เป็นคำเท็จโดยแท้.

คนใดที่ปลุกไม่คิดก็ให้ปลุกผู้หนึ่งอีก, ถ้าปลุกสอง  
คนไม่เป็นที่ปลุกจำอีกสองคนสามคนกว่าจะคิด  
หนังสือ ปลุกผู้กันผู้ตาช้สิ้นแต่เพียงนี้ แล.